

HISTORISK TIDSKRIFT
(Sweden)

122:2 • 2002

Litteratur

Tyska reaktioner på Norman Finkelsteins *The Holocaust Industry*

Ernst Piper (Hg), *Gibt es wirklich eine Holocaust-Industrie? Zur Auseinandersetzung um Norman Finkelstein*, Pendo Verlag, Zürich & München 2001. 210 s.

Petra Steinberger (Hg), *Die Finkelstein-Debatte*, Piper, München 2001. 201 s.

Två tyska antologier från 2001 ger möjlighet att ta del av de tyska reaktionerna på Norman Finkelsteins mycket uppmärksammade bok *The Holocaust Industry: Reflections on the Exploitation of Jewish Suffering* (2000): *Gibt es wirklich eine Holocaust-Industrie? Zur Auseinandersetzung um Norman Finkelstein*, Ernst Piper (Hg), Pendo Verlag, Zürich & München och *Die Finkelstein-Debatte*, Petra Steinberger (Hg), Piper, München. De tyska reaktionerna var på flera sätt en spegelvändning av de svenska reaktionerna: i Sverige kom applåderna från vänsterkanten medan sympatierna i Tyskland mötte Finkelstein från yttersta högerhåll.

Ett halvår innan Finkelstein skulle komma ut med sin bok i USA publicerade *Berliner Zeitung* en stor intervju med honom där han oemotsagd fick lägga ut sina teser om judiska eliters "utsugning" av tyska intressen. Det var naturligtvis ingen tillfällighet att slutförhandlingarna om slavarbetskadestånden just då var inne i slutskedet och att den stora internationella Holocaust-konferensen just hade inletts i Stockholm. Med tanke på de högljudda gillandena, som snabbt kom språk-rören för "Stammisch"-väljarna, exempevis National-Zeitung, var det anmärkningsvärt när den ansedda konservativa Frankfurter Allgemeine Zeitungs recensent talade om boken "som om ett fönster plötsligt hade öppnats". Uttalat positiva röster var annars få i den seriösa dagspressen men boken fick stor uppmärksamhet, också i TV, och den tyska utgåvan sålde bra. Debattklimatet återspeglas i antologierna genom att det var svårt att få bokens försvarare att medverka. Flera av bidragsgivarna resonerar kring hur Finkelsteins teser tacksamt tas emot av många tyskar som bär en innerlig önskan om ett "slutstreck" för alla skuldfrågor. Särskilt tacksamt är att Finkelstein är jude och son till två överlevande från koncentrationslägren.

Visserligen är själva mönstret i de tyska reaktionerna intressant, men mest tyngd får enligt min mening de bidrag som sakligt vederlägger Finkelsteins påståenden och ger den större sakliga ram som fullständigt saknas hos honom. Bland dem som tar på sig uppgiften kan två sociologer som publicerar sig på tyska nämnas: Y Michal Bodemann (Toronto) och Natan Sznaider (Tel-Aviv). Påfallande är hur nära flera av bidragsgivarna ofta hamnar Peter Novicks långt vederhäftigare

bok *The Holocaust in American Life* (1999). Samtidigt bör det påpekas att det bakom Finkelsteins förgrovade argumentation finns en kärna som verkar träffa rätt i resonemanget om det föränderliga intresset för förintelsen. Med tanke på att Finkelstein på dessa punkter nästan uteslutande lutar sig mot Novick är detta knappast förvånande – som Sznaider uttrycker det: "Finkelstein har skrivit en bra och originell bok. Problemet är bara att de originella delarna inte är bra och de bra delarna inte är originella."¹

Bidragsgivarna i antologierna visar att Finkelsteins påståenden om Västtysklands "gottgörelse" (Wiedergutmachung), som inleddes från 1950-talets början, inte håller streck. Skadestånden gällde då inte slavarbetet som under de senaste åren har varit aktuellt – Finkelsteins tal om dubbel "debitering" av Tyskland och tysk industri är därför vilseförande. Man påpekar också att förbundsrepubliken generellt vägrade betala något till personer i östblocket. Författarna underkänner Finkelsteins principiella resonemang kring skadeståndsproblematiken. Enligt tysk lag skulle egendom utan ägare, dvs de mördade judarnas, tillfalla staten. Detta uppfattades av båda parter som orimligt och det utvecklades ett koncept om ett kollektivt judiskt arv. Konstruktionen gjorde att Västtyskland förutom individuella skadestånd också tillförde Israel omfattande medel. Redan från 1950-talet fanns kritik mot skadestånden från högerjudiskt håll – man talade om "blodspengar". Men hur skulle ett gottgörande kunna göras på annat sätt, frågar sig författarna, och påpekar att det ligger i sakens natur att skadeståndsförhandlingar framstår som solkiga.

Flera författare beskriver hur minnet av förintelsen förändrades från ett inledande universalistiskt förhållningssätt – dvs att offren i första hand sågs som människor och inte utifrån etnisk tillhörighet – till en rent judisk angelägenhet från 1960-talets slut. Som ett exempel på universalistiska gestaltningar nämns den så uppmärksammade *Anne Franks dagbok*. Den kristna offerdiskurs som etablerades i Tyskland, också med anglosachsiskt stöd, bidrog till detta förhållningssätt. Termen "offer" blev populär bland tyskarna eftersom den kunde inkludera dem själva. Samtidigt var det så att de överlevande i kalla krigets skugga inte ville se sig själva som "offer" – så celebrerades betecknande nog ghettopproret i Warszawa. Bodemann pekar på själva terminologin i Tyskland – de överlevande betecknade sig i sina organisationer som "förföljda". Perioden fram till Eichmann-rättegången 1961 kännetecknades enligt Bodemann särskilt i Tyskland av en "bedövande tystnad" om Förintelsen – där dock de senaste årens minnesforskning faktiskt har visat att påståendet måste differentieras. Men Bodemann menar att man också kan tala om en "oförmåga att sörja" i USA och Israel under samma tid.

En central poäng har bidragsgivarna när de pekar på hur Finkelstein inte kan ta till sig att just den universalisering – lärdomen gäller mänskligheten – av

¹ *Gibt es wirklich eine Holocaust-Industrie*, s 176.

Holocaust, som han själv efterlyser, nu har blivit verklighet. Så utger just det av Finkelstein så häcklade Holocaust Memorial Museum i Washington en facktidsskrift för den jämförande folkmordsforskning som han menar inte finns. Sznaider understryker att just Wiesel, som är Finkelsteins främsta måltavla, har varit drivande i universaliseringen. Finkelstein kan inte skilja på att Wiesel hävdar en historisk unicitet för judarnas Holocaust samtidigt som lärdomen är universalistisk – vilket för övrigt är samma ståndpunkt som Yehuda Bauer driver i den nyligen utkomna *Förintelsen i perspektiv*. Just Wiesel talade för ett ingripande på Balkan.

Flera av bidragen lyfter fram att de amerikanska och tyska kontexterna är så olika. I USA är judarna en inflytelserik minoritet och minnet av Förintelsen i hög grad institutionaliserat t ex genom museer. Visserligen är uppmärksamheten stor också i Tyskland men institutionaliseringen är inte lika utvecklad. I USA liksom i Israel är det ett vänsterprojekt att jämföra Förintelsen med andra folkmord för att därmed komma åt den israeliska ockupationspolitiken; i Tyskland kommer samma krav nästan enbart från högerhåll för att "normalisera" den skamfilade nationella självbilden.

Flera av författarna, med Novick i spetsen, kommenterar såväl Finkelsteins teser som utvecklingen av Holocaustminnet med utgångspunkt i att man måste förstå det hela som en kamp om minnet. Man betonar att minnesansatsen är helt främmande för Finkelstein – han kan bara se materiella intressen. När personliga minnen omvandlas till kulturella minnen, d v s det som bl a väljs ut till museer, läroböcker och minnesmärken, vore det konstigt om detta inte skulle vålla konflikter. Det är en process som inte minst hänger samman med generationsväxlingar och som kommer att ta flera decennier i anspråk.

Ordfronts utgivning av Finkelsteins bok på svenska är enligt min mening uppenbart ett fiske i grumliga vatten. Allt som kan vändas mot den USA-stödda israeliska ockupationspolitiken mot palestinierna utnyttjas. På goda grunder kan Israels politik fördömas, men de enkla kopplingarna där i slutänden "judiska eliter" drar i trådarna för att styra amerikansk utrikespolitik måste betecknas som konspirationsteorier. Reaktionerna i Tyskland och det faktum att Finkelsteins bok kan laddas ned på förintelseförnekaren David Irvings hemsida borde ha besinnat Ordfront.

Pär Frohnert